

Ефективність діяльності та якість послуг інформаційно-консультаційних центрів безпосередньо залежатиме від налагодження тісних зв'язків із вітчизняними та зарубіжними науково-дослідними та навчальними установами; використання накопиченого досвіду господарювання передових сільськогосподарських підприємств; співпраці із місцевими фінансово-кредитними установами та страховими компаніями, постачальниками товарно-матеріальних цінностей і підприємствами-виробниками сільськогосподарської техніки. До співпраці із центром варто залучати спеціалістів (науковців, практиків), що володіють глибокими спеціальними знаннями, а також використовувати навчальні та виробничі бази місцевих вузів. Лише за таких умов інформаційно-консультаційні центри зможуть суттєво полегшити функціонування та підвищити конкурентоспроможність вітчизняних сільськогосподарських підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України „Про сільськогосподарську дорадчу діяльність” від 17.06.2004 р. № 1807 – IV // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 38.
2. Геркіял О., Нестерчук Ю. Сільськогосподарська дорадча діяльність університету // Вища школа. – 2005. – № 2. – С. 70–76
3. Верницкая А.Н. Сельскому хозяйству помогает информационно-консультационный центр // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2006. – № 6. – С. 33-35.
4. Стан, завдання та перспективи розвитку сільськогосподарського дорадництва в Україні // Основи сільськогосподарського дорадництва в Україні: Навч. посіб. / За ред. Р. Шмідта. – К., 2004. – С. 7 – 16.
5. <http://www.minagro.gov.ua/page/?318>

УДК: 336.762 (477)

ФОРМУВАННЯ ТА КОТИРУВАННЯ ЦІН НА ТОВАРНИХ БІРЖАХ УКРАЇНИ

Чубань В.С., аспірант

Черкаський державний технологічний університет

The price of an agricultural product, which was folded on the commodity exchanges of Ukraine and the modern being of price situation is analysed in the world market of agricultural product, the analysis is conducted in the article. On the basis of the complex research of the developed modern exchange market condition and theoretically the increase directions of the efficiency of the exchange market of agricultural product and food use are grounded in Ukraine.

В статье проведен анализ цен сельскохозяйственной продукции, которая сложилась на товарных биржах Украины, так же проанализировано современное состояние ценовой ситуации на мировом рынке сельскохозяйственной продукции. На основании комплексного исследования современного состояния биржевого рынка разработаны и теоретически обоснованы направления повышения эффективности использования биржевого рынка сельскохозяйственной продукции и продовольствия в Украине.

Аграрні підприємства можуть продавати один і той же вид продукції різної якості, за різними каналами реалізації та в різні строки. Під впливом цих факторів ціна на дану продукцію може коливатися, і досить істотно. Найвигіднішим буде той канал реалізації, який забезпечує найвищу ціну[1]. Одним із таких каналів є реалізація сільськогосподарської продукції через товарні біржі.

Економічна значимість біржового ринку проявляється через процес ціноутворення, який він забезпечує, зокрема, через формування ціни пропозиції (ціни продавця), ціни попиту (ціни покупця), ціни біржових угод, тобто ціни ринкової рівноваги, та котирування цін.

В економічній науці проблематиці розвитку біржових ринків присвячена велика кількість наукових праць різних вчених. Питанням розвитку біржової діяльності присвячено ряд наукових праць вітчизняних вчених: П.Т. Саблука, О.М. Шпичака, О.І. Дегтярьової, О.М. Сохацької, Б.Б. Гладича, Б.П. Дмитрука, М.О. Солодкого, Б.В. Губського, Г.Б. Машлій та ін. Також при вивченні процесу формування та котирування цін на продукцію сільського господарства було враховано напрацювання Л.О. Шкварчук, В.М. Яценка, С.А. Кравченка, В.Г. Андрійчука, Ю.А. Полтавського та ін.

Одним з найважливіших завдань брокерської діяльності є участь у визначенні довідкової біржової ціни – котирування. Котирувальна ціна - це типова біржова ціна, що встановлюється конкретною товарною біржею на основі реальної оцінки кон'юнктури ринку даного товару у даний час. Вона є ціною рівноваги попиту і пропозиції окремого товару, встановлюється експертним шляхом на чітко визначений термін (строк) чи дату і є орієнтиром для продавців і покупців при укладанні угод [2].

Ціна товару на товарній біржі розраховується з урахуванням всіх ціноутворюючих чинників, а саме: співвідношення попиту і пропозиції, кількості учасників торгів, умов розрахунку, поставки, транспортування та інше.

Способи відображення котирування цін на біржах поступово змінюються й удосконалюються з часом. Найбільш розповсюджений спосіб, коли типова ціна розраховується як середня (середньоарифметична проста або зважена) від рівня всіх цін угод, які укладені по даному товару на торгах формула 1.

$$\bar{P} = \frac{\sum_{i=1}^n P}{n}, \quad (1)$$

де P – ціна товару,
 n – кількість показників.

Середньозважені ціни - розраховуються по всьому асортименту товарів, по яких укладено більше ніж одна угода. Рівень середньозваженої ціни визначається шляхом ділення сумарної вартості, вираженої в національній валюті на сумарні обсяги укладених угод [3]. При цьому фіксується верхня та нижня межі середньозваженої ціни. Функція стабілізації цін здійснюється через механізм біржової спекуляції або гри на підвищення і зниження цін.

Важливим показником, який характеризує ділову активність на біржовому ринку сільськогосподарської продукції є індекс біржових товарних цін на певні види товарів, який надає можливість проводити аналіз як динаміки поточного стану, так і прогнозувати майбутній ціновий рух. Цей індекс будується ланцюговим методом. При цьому, для спотових цін він розраховується на основі середньозважених біржових цінових котирувань на певні види товарів, а для ф'ючерсних і опціонних цін на основі середніх біржових котирувань на дані види контрактів. Так, індекс біржових цін розраховується за наступною формулою [4]:

$$I_{bc} = \Sigma C_{ct+1} / \Sigma C_{ct}, \quad (2)$$

де ΣC_{ct+1} – середньозважена ціна укладених угод певного виду товару за поточний період;
 ΣC_{ct} – середньозважена ціна укладених угод певного виду товару за попередній період.

Залежно від типів угод, які укладаються на товарній біржі, розрізняють два види біржових цін: ціни на реальні товари і ціни на ф'ючерсні або строкові угоди, рис. 1 [5].

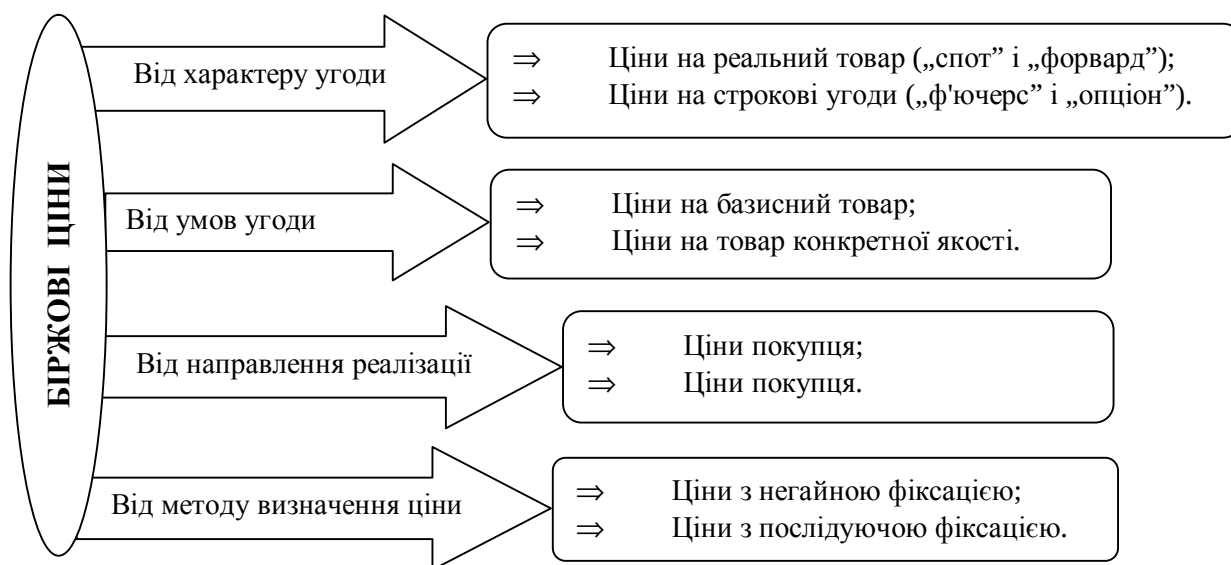

Рис. 1. Формування цін біржової торгівлі

Цьогорічна цінова ситуація знову висвітлила проблему організації прозорого аграрного ринку, збалансування інтересів держави і товаровиробників. Ще у 1995 році в Україні були започатковані перші

біржові торги зерном. У 1995–1996 роках майже чверть товарного зерна вже продавалась через біржі. Однак далі ця справа зійшла нанівець. Обсяги біржової торгівлі залишаються мізерними. Прозорого аграрного ринку досі, по суті, немає. Як наслідок, ціни реалізації сільськогосподарської продукції між різними виробниками коливаються у 1,5-2 рази. За порівняно невеликий період часу рівень цін на пшеницю третього класу в Україні зріс на 65% , четвертого на 66%, а шостого на 84% (табл. 1, 2).

Таблиця 1

**Рівень середньозважених цін на основні види сільськогосподарської продукції
станом на 25 січня 2008 року***

Види продукції	Закупівельні (грн/т)			
	2007	2008	+, -	%
Пшениця 3 кл.	833	1375	542	165
Пшениця 4 кл.	785	1300	515	166
Пшениця 6 кл.	629	1154	525	184
Жито гр. А	614	1323	709	215
Кукурудза	667	1165	498	175
Соняшник	1064	3367	2303	316
Ячмінь 3 кл.	523	1181	658	226

*www.minagro.gov.ua

Таке подорожчання зумовлене сучасною тенденцією на світовому ринку зерна, а також несприятливими погодними умовами, цією міжнародною нормою - обмеженням експорту зерна - скористалися ряд країн-провідних виробників та експортерів зерна на міжнародному ринку.

Суттєве підвищення цін на зерно, як на внутрішньому, так і світовому ринках внаслідок зменшення його валового збору та світових запасів, що стало найбільш вагомим фактором зростання споживчих цін на хліб та хлібопродукти в умовах поточного маркетингового року.

Таблиця 2

**Середньозважені біржові ціни на сільськогосподарську продукцію,
які склалися на товарних біржах України за період з 4 по 8 лютого 2008 року***

Назва товару	Державний стандарт	Рік виробництва	Базис поставки	Од. виміру	Обсяг	Ціна за одиницю з ПДВ, грн	Ціна USD, середня
Внутрішні контракти СПОТ, ціна з ПДВ							
Пшениця м'яка 3 клас	ДСТУ 3768-2004	2007	СРТ	тонн	420	1400,00	277,23
Пшениця м'яка 4 клас	ДСТУ 3768-2004	2007	СРТ	тонн	250	1324,00	262,18
Насіння соняшника 2 клас	ГОСТ 22391-89	2007	EXW	тонн	7795	3272,22	647,96

*<http://www.apk.poltava.ua/index.php?ref=birzha>

Слідом за нафтовим рекордом американські біржі встановили ще один – зерновий. Цим зараз користуються українські зерно торговельні компанії, які нарешті розпочали експорт зерна. Вартість зерна на умовах FOB в портах країн-виробників досягла рекорду: за даними аналітичних агентств, відвантаження продовольчої пшениці 3 класу з портів Тихого океану (Канада і США) ведеться за цінами більше 850 дол. за тону (рис. 2).

За даними департаменту державних резервів та товарних бірж України, в першому півріччі 2007 року порівняно з відповідним періодом попереднього року відбулися значні структурні зміни в обсягах укладених угод за спеціалізацією бірж (рис. 3).

За даними спостерігаємо зменшення обсягів укладених угод на фондових та агропромислових біржах відповідно на 1,4% і 8,2%, також збільшення обсягів укладених угод товарно-сировинних бірж на 11%.

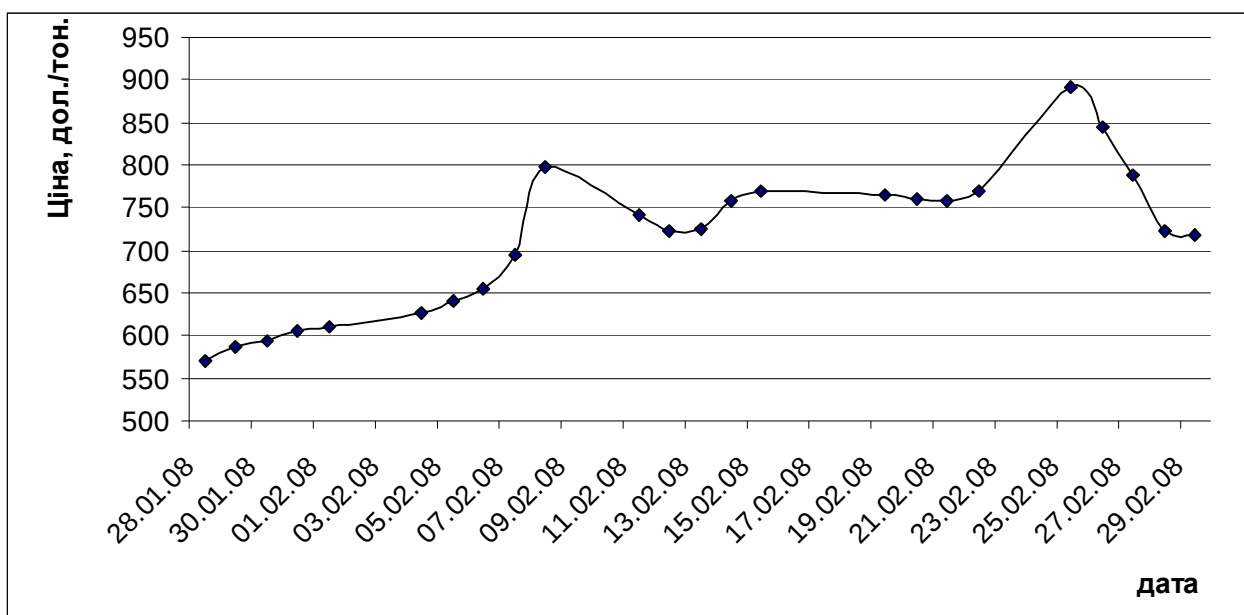

Рис. 2. Ціна CPT експортний порт – Канада (пшениця 1 CWRS 13,5%) *

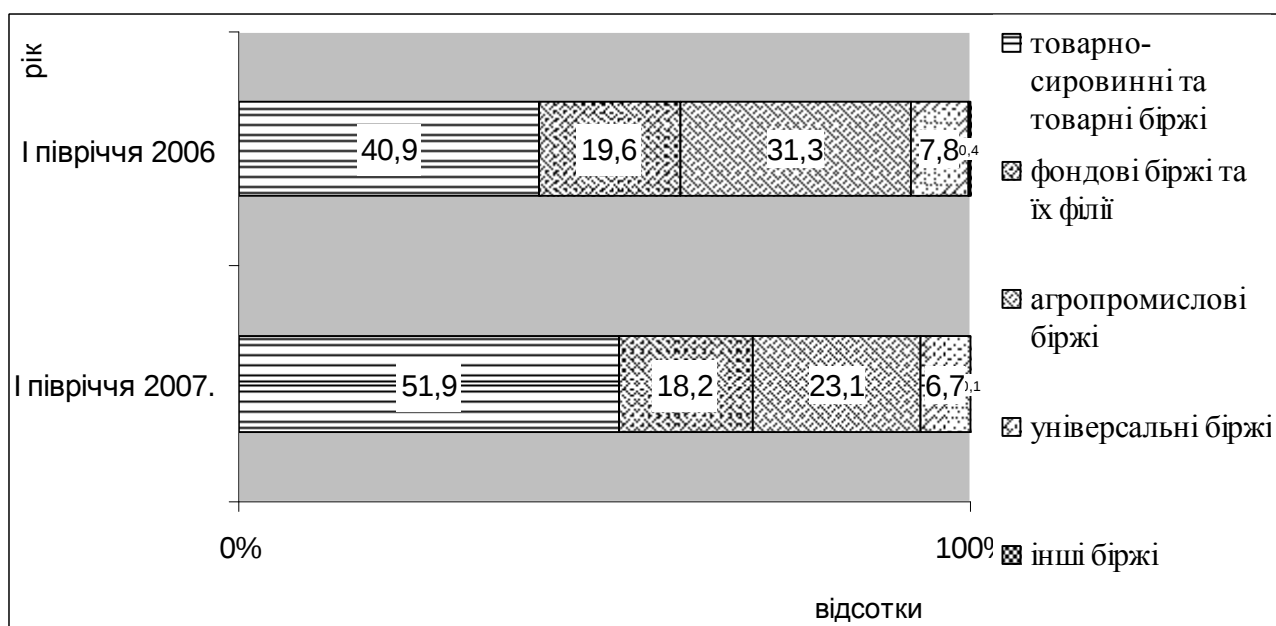
*<http://www.zol.ru/portquotes/index.php>

Рис. 3. Структура укладених угод за спеціалізацією бірж, у % *

*http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=106922

Так як обсягів укладених угод на агропромислових біржах зменшився можна зробити висновок, що між сільськогосподарськими товаровиробниками складається нездорова конкуренція, хто швидше і більше продасть за неформальними каналами збуту продукції з тіньовими схемами розрахунку, а не через товарні біржі. Більшість сільськогосподарських виробників не мають прямого доступу до ринків товарних деривативів. Причиною цього є недостатність інформації, відсутність застави, незначні обсяги продукції та обмежені можливості. Прозорий аграрний ринок - це єдиний шлях до прогнозованої кон'юнктури, вирівнювання обсягів та цін пропозиції та попиту, подолання ажіотажного попиту, захмарних сплесків цін тощо.

Основні фактори, які спричинили нестабільну ситуацію на біржовому товарному ринку на думку більшості вітчизняних учених-дослідників [1-8], з точкою зору яких погоджуємося і ми, є відсутність:

- фінансової стійкості суб'єктів аграрного ринку;
- ефективно діючої біржової інфраструктури товарних ринків;

- стабільного політико-економічного середовища в країні;
- ефективного механізму регулювання вітчизняного біржового ринку товарних деривативів;
- кваліфікованих спеціалістів з біржової справи та програм їх підготовки і перепідготовки;
- необхідного рівня матеріально-технологічного забезпечення вітчизняних товарних бірж;
- чіткого гарантування виконання біржових угод;

З метою створення всебічних умов для розвитку в Україні біржового товарного ринку, що дасть змогу побудувати ринкові конкурентні засади господарювання, створити механізм прозорого ціноутворення й детінізації економіки, необхідно розбити і запровадити такі заходи й інструменти регулювання:

- § запровадити порядок, за якого закупівля зерна для державних та регіональних ресурсів, а також зустрічні постачання виробникам зерна, що закуповуються за державні кошти, матеріально-технічних ресурсів будуть здійснюватися тільки із застосуванням механізму біржової торгівлі;
- § розробити й запровадити систему економічних і адміністративних заходів, спрямованих на стимулювання виробників до реалізації сільськогосподарської продукції на прозорих біржових торгах (зокрема, внести зміни до Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств”, що зменшать для цілей оподаткування суму валового доходу, отриманого від продажу на біржовому ринку [10]0;
- § своєчасне проведення розрахунків і гарантування виконання біржових угод (введення таких механізмів дозволить відмовитися сьогодні від укладання бартерних операцій за демпінговими цінами);
- § створення сприятливих умов для реалізації експортних товарів агропромислового комплексу за умов вступу України в СОТ;
- § впровадження сучасних видів біржових угод, таких як опціонні та ф’ючерсні;
- § створення розвинутої біржової інфраструктури: складські приміщення, сучасне обладнання і комп’ютерні мережі, ефективну систему зв’язку і транспортних засобів і т.п.

Для удосконалення функціонування аграрного ринку та підвищення результативних показників роботи всього агропромислового комплексу є необхідним забезпечення дієвих міжгалузевих зв’язків, зокрема зі сферою постачання засобів: транспортною інфраструктурою, біржами, кредитними, страховими та іншими установами тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Беднарчук М.С., Полікарпов І.С. Біржові товари. – Львів: вид-во Львівської комерційної академії, 2004. – 280 с.
3. Гладич Б.Б. Аграрний ринок. Підручник – Тернопіль – 2002. – 254с.
4. Гниляк В.О. Організація та регулювання біржового ринку товарних деривативів на сільськогосподарську продукцію. – Рукопис. – Національний аграрний університет, Київ, 2006.
5. Пазуха М.Д. Кон’юктура світових товарних ринків. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 272 с.
6. Полтавський Ю.А. Ціновий механізм АПК: Навч. посіб / ХНАУ.-Х., 2005. – 153 с.
7. Саблук П.Т., Шпичак О.М., Товарні біржі в Україні: аналіз діяльності, законодавче поле, перспективи розвитку. Київ 1997 – с.428
8. Шкварчук Л. О. Ціноутворення. – К.: Кондор, 2006. – 460 с.
9. Яценко В.М, Прямухіна Н.В. Використання CALL опціонів для залучення фінансових ресурсів підприємств сільського господарства / Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія “Фінанси і кредит”, 2006. – № 1, с.20–30
10. <http://agroua.net/economics/businessbasics/index.php?docid=22>
11. http://www.academia.org.ua/index.php?p_id=53&id=462